

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องปัญหาการค้าชายแดนจังหวัดตาก จากกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน จำนวนสองกลุ่มคือ กลุ่มผู้ประกอบการค้าชายแดนในจังหวัดตาก และกลุ่มของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนในจังหวัดตาก สามารถสรุปผลของการศึกษาโดยพิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนในจังหวัดตาก โดยทั่วไปรวมถึงปัญหาและอุปสรรคทางด้านการค้า การศึกษาในเรื่องของปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าที่ไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร หรือไม่ชำระค่าภาษีอากร โดยถูกต้องทั้งในเรื่องของปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการลักลอบและการป้องกันและปราบปรามของภาครัฐ การศึกษาในเรื่องของผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับการค้าชายแดนในจังหวัดตาก อันเนื่องมาจากมาตรการเข้มงวดในการป้องกันและปราบปรามการลักลอบนำเข้าสินค้า และจากนโยบายหรือโครงการต่างๆ ของภาครัฐ ดังนี้คือ

5.1.1 ข้อมูลทั่วไป

จากกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าชายแดนในจังหวัดตาก พบว่าผู้ประกอบการที่เป็นเพศชายและเพศหญิง มีจำนวนที่ใกล้เคียงกันคือร้อยละ 64 และร้อยละ 36 และผู้ประกอบการร้อยละ 35.2 มีอายุระหว่าง 31-40 ระดับการศึกษาแบ่งออกเป็นสองกลุ่มหลักได้แก่ กลุ่มระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวนร้อยละ 53.1 กลุ่มระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีจำนวนร้อยละ 10.2 ผู้ประกอบการอาจจะมีรายได้ในระหว่าง 30,000 – 50,000 บาทต่อเดือน เป็นสัดส่วนมากที่สุดของกลุ่มตัวอย่าง คือมีจำนวนร้อยละ 35.2 ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างอีกร้อยละ 14.1 มีรายได้ต่อเดือนที่มากกว่า 70,000 บาท ขึ้นไป

เมื่อเปรียบเทียบผู้ประกอบการจากรูปแบบของการค้าชายแดนในอดีตที่เป็นการค้าโดยประชาชน หรือผู้ประกอบการที่มีภูมิลำเนาหรืออาศัยอยู่ในพื้นที่ของการค้าชายแดน จะพบว่าผู้ประกอบการค้าชายแดนในจังหวัดตากในปัจจุบัน จะเป็นผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการที่มีรูปแบบของระบบทางธุรกิจมากขึ้นและบางส่วนเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ โดยผู้ที่เข้าร่วมในการค้าชายแดนจะอยู่ลึกเข้าไปในศูนย์กลางมากยิ่งขึ้น

5.1.2 ลักษณะโครงสร้างและรูปแบบของการค้าชายแดน

รูปแบบในการทำธุรกิจหรือการค้า ของกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าชายแดนในจังหวัดตาก พบว่ากลุ่มตัวอย่างของผู้ประกอบการจะประกอบธุรกิจเฉพาะการส่งออกเป็นจำนวนมากที่สุด คือจำนวนร้อยละ 39.1 รองลงมาเป็นธุรกิจประเภทธุรกิจการนำเข้าและส่งออก จะมีจำนวนการประกอบธุรกิจเท่ากันคือร้อยละ 35.9 จำนวน โดยแต่ละกลุ่มจะมีจำนวนผู้ประกอบการที่มีมูลค่าของธุรกิจหรือการค้าใกล้เคียงกันตั้งแต่ 10,001 -100,000 บาทต่อเดือนขึ้นไป จำนวนร้อยละ 13.3 ส่วนรายได้ที่ได้รับจากธุรกิจหรือการค้าโดยเฉลี่ยต่อเดือนของผู้ประกอบการที่เป็นสัดส่วนมากที่สุดของกลุ่มตัวอย่าง คือ จำนวนร้อยละ 28.1 จะมีรายได้อยู่ในระหว่าง 100,001 - 100,000 บาทต่อเดือน

สำหรับลักษณะหรือประเภทชนิดของสินค้าที่ประกอบธุรกิจ ชนิด ประเภทของสินค้าหรือธุรกิจได้มากกว่าหนึ่งประเภท ผลการศึกษาพบว่าสินค้าประเภทเครื่องนุ่งห่ม/สิ่งทอ มีผู้ประกอบการอยู่สูงสุดถึงร้อยละ 32.3 รองลงมาเป็นสินค้าประเภทเครื่องอุปโภค/บริโภคมีผู้ประกอบการจำนวนร้อยละ 23.4 ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการชายแดนมีประเทศคู่ค้าของที่ทำการค้ากับประเทศคู่ค้าทั้งสามประเทศจำนวนร้อยละ 14.1 และมีการใช้ช่องทางผ่านทางการค้าของกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าชายแดนในจังหวัดตาก ที่ใช้ช่องทางการค้าผ่านทางจุดผ่านแดนถาวร จุดผ่อนปรน และจุดผ่านแดนชั่วคราว ในเขตอำเภอของจังหวัดตากเป็นช่องทางผ่านทางการค้า และจากกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการจำนวน 128 ราย ซึ่งแต่ละรายจะใช้ช่องทางผ่านทางการค้าได้มากกว่าหนึ่งช่องทางพบว่าช่องทางผ่านทางการค้าในอำเภอแม่สอด มีผู้ประกอบการใช้เป็นช่องทางผ่านทางการค้ามากที่สุด เป็นจำนวนร้อยละ 73.1 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด รองลงมาคือใช้ช่องทางผ่านทางอำเภอท่าสองยางจำนวนร้อยละ 9.4 ผู้ประกอบการจำนวนร้อยละ 58.6 ใช้การติดต่อในรูปแบบของธุรกิจทั่วไป โดยใช้การติดต่อทางธุรกิจหรือการค้าในรูปแบบของธุรกิจการค้าโดยทั่วไปจำนวนร้อยละ 30.5 และผู้ประกอบการอีกร้อยละ 7.0 ติดต่อการค้าหรือทำธุรกิจ โดยการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ทางด้านรูปแบบของการทำธุรกรรมทางการเงิน ผู้ประกอบการใช้ว่าช่องทางชำระ/รับชำระเงิน ทางธุรกิจหรือการค้ามีการใช้เงินสดเป็นจำนวนมากที่สุด คือ จำนวนร้อยละ 51.2 จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด รองลงมาเป็นการใช้ระบบสถาบันการเงินในประเทศ ซึ่งจะไม่ผ่านระบบสถาบันการเงินจำนวนร้อยละ 29.8 กลุ่มตัวอย่างยังเหลือใช้สกุลเงินได้มากกว่าหนึ่งสกุลนั้น ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าสกุลเงินบาทยังคงเป็นสกุลเงินหลัก ที่มีการใช้มากที่สุดถึงร้อยละ 78.6

เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาเปรียบเทียบกับการค้าชายแดนในอดีตจะพบว่า รูปแบบของสินค้า จากเดิมที่เป็นสินค้าที่มีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวันหรือสินค้าที่หาได้จากธรรมชาติจะ

เปลี่ยนเป็นสินค้าที่มีความหลากหลายและมีมูลค่าที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะสินค้าทางด้านอุตสาหกรรมและสินค้าที่ต้องใช้เทคโนโลยีที่มีต้นทุนต่ำ ซึ่งผลประโยชน์ส่วนใหญ่ของการค้าชายแดนจะตกอยู่กับกลุ่มธุรกิจที่เป็นระบบหรือบริษัทขนาดใหญ่ มากกว่าที่จะตกอยู่กับชาวบ้านหรือผู้ประกอบการตามแนวชายแดนเช่นในอดีต

5.1.3 ปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดนและปัญหาการลักลอบการนำเข้าสินค้า

ในการศึกษาแบ่งปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดนออกเป็น 3 ส่วน คือ ปัญหาและอุปสรรคโดยทั่วไป ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากโครงสร้างพื้นฐาน การขนส่งและการสื่อสารและปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากกฎหมายหรือมาตรการทางภาครัฐ ส่วนปัญหาของการลักลอบนำเข้าสินค้า ในการศึกษาพิจารณาในประเด็นของปัจจัยหรือสาเหตุของการลักลอบ มูลค่าในการลักลอบและแนวโน้มของการลักลอบนำเข้าสินค้า ดังนี้คือ

1) ปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดนทั่วไป

1.1) ในมุมมองของผู้ประกอบการค้าชายแดน

จากกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าชายแดนในจังหวัดตาก พบว่าในส่วนของปัญหาโดยทั่วไปจะเป็นปัญหาในเรื่องข้อจำกัดในการนำเข้าหรือส่งออกของสินค้าบางชนิดและปัญหาความไม่สะดวกด้านการปิดจุดผ่านแดน มีผู้ประกอบการที่เห็นว่าเป็นปัญหาเท่ากันถึงร้อยละ 18.8 ซึ่งจะต้องได้รับการอนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ในการนำเข้าสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า ต้องได้รับการรับรองมาตรฐานอุตสาหกรรมจากกระทรวงอุตสาหกรรม สินค้าพืชผลทางการเกษตรที่ต้องได้รับการตรวจและรับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่กระทรวงเกษตรทั้งในการนำเข้าและการส่งออก สินค้าเครื่องบริโภค จะต้องผ่านการตรวจและรับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่องค์การอาหารและยา และการชำระค่าธรรมเนียมพิเศษสำหรับสินค้านำเข้าเพื่อสมทบเข้ากองทุนสวนยาง ฯลฯ ส่วนปัญหาและอุปสรรคของการค้าโดยทั่วไปอื่นๆ ที่มีคืออำนาจซื้อของประชาชนในพื้นที่ โดยมีผู้ประกอบการที่เห็นว่ามีปัญหาทางด้านนี้จำนวนร้อยละ 17.4

1.2) ในมุมมองเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน

กลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน ในจังหวัดตาก เห็นว่าปัญหาและอุปสรรคโดยทั่วไปของการค้าชายแดนที่เป็นปัญหามากที่สุดคือ ปัญหาการขาดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนมากที่สุด โดยมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เห็นว่าเป็นปัญหาจำนวนร้อยละ 17.4 รองลงมาคือ ปัญหาซึ่งสอดคล้องกับปัญหาของผู้ประกอบการ คือปัญหาทางด้านเป้าหมายที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันของหน่วยงานภาครัฐ มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เห็นว่าเป็นปัญหาหรืออุปสรรคจำนวนร้อยละ 15.0 ส่วนปัญหาที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐเห็นว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคที่

น้อยที่สุด คือ ปัญหาทางด้านขั้นตอนและกฎระเบียบของการขอใบอนุญาตนำเข้า-ส่งออก มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐเห็นว่าเป็นปัญหาจำนวนร้อยละ 3.6 เท่านั้น

จากผลการศึกษา พบว่ารูปแบบของกรรมวิธีทางการค้าชายแดนจากเดิมที่ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อนและมีความสะดวกรวดเร็ว ในปัจจุบันเริ่มเปลี่ยนเป็นรูปแบบของการค้าระหว่างประเทศที่เป็นระบบมาตรฐานสากล เพียงแต่ว่าจะเป็นการค้าผ่านทางพรมแดนของประเทศที่ติดกันเท่านั้น และมีข้อจำกัดหรือระเบียบขั้นตอนในการนำเข้าหรือส่งออกสินค้า เข้ามาเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งของการค้าชายแดนในปัจจุบัน

2) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากโครงสร้างพื้นฐาน การขนส่งและการสื่อสาร

2.1) ในมุมมองของผู้ประกอบการค้าชายแดน

ปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดนในจังหวัดตากเห็นว่าปัญหาทางด้าน การเก็บค่าธรรมเนียมผ่านแดนในการขนส่งทั้งในระบบและนอกระบบซึ่งส่งผลให้ต้นทุนของ ผู้ประกอบการเพิ่มขึ้น โดยมีผู้ประกอบการจำนวนร้อยละ 26.1 จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเห็นว่า เป็นปัญหา รองลงมาเป็นปัญหาทางด้านคมนาคมไม่สะดวก จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจะมี ผู้ประกอบการร้อยละ 21.3 เห็นว่าเป็นปัญหา ส่วนปัญหาที่ผู้ประกอบการเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย ที่สุด คือ ปัญหาทางด้าน การติดต่อสื่อสารที่ไม่สะดวกเนื่องจากในปัจจุบันระบบการสื่อสารของ ไทย สามารถที่จะครอบคลุมระยะทางของการสื่อสารได้ทั่วถึงบริเวณชายแดนทั้งของไทยและ ประเทศเพื่อนบ้าน ดังนั้นปัญหานี้จึงมีผู้ประกอบการที่มีปัญหาเพียงร้อยละ 16.7

2.2) ในมุมมองของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนใน จังหวัดตาก พบว่าปัญหาและอุปสรรคทางด้านภาษาที่ใช้ในการประกอบธุรกิจเป็นปัญหามากที่สุด จากความเห็นของกลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐ คือ ปัญหาทางด้านคมนาคมไม่สะดวก เป็น ปัญหาที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐเห็นว่าเป็นปัญหามากที่สุดซึ่งใกล้เคียงกับปัญหาของผู้ประกอบการ คือ จำนวนร้อยละ 27.5 ปัญหาทางด้านภาษาที่ใช้ในการประกอบธุรกิจและการติดต่อสื่อสารไม่สะดวก เป็นปัญหา รองลงมาที่ใกล้เคียงกัน มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐเห็นว่าเป็นปัญหาจำนวนร้อยละ 23.0 และ 22.0 ตามลำดับ

3) ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากกฎหมายและมาตรการทางภาครัฐ

3.1) ในมุมมองของผู้ประกอบการค้าชายแดน

สำหรับปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดน อันเนื่องมาจากกฎหมายและ มาตรการทางภาครัฐ ปัญหาแรกที่กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าชายแดนในจังหวัดตากคือปัญหา ทางด้านขั้นตอน พิธีการทางศุลกากร สำหรับสินค้าบางประเภทซึ่งมีผู้ประกอบการที่เห็นว่ามี

ปัญหาจำนวนร้อยละ 19.4 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด รองลงมาคือปัญหาทางการขาดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนมีผู้ประกอบการยังเห็นว่าเป็นปัญหาเนื่องจากยังไม่เห็นผลในทางปฏิบัติของการตกลงทางด้านการค้ากับประเทศคู่ค้า ซึ่งจะส่งผลให้อัตราอากรลดต่ำลง มีผู้ประกอบการที่มีปัญหาทางด้านนี้จำนวนร้อยละ 15.6

3.2) ในมุมมองของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน

กลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน ในจังหวัดตาก คือ ปัญหาการขาดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนมากที่สุด โดยมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เห็นว่าเป็นปัญหาจำนวนร้อยละ 19.3 รองลงมาคือ ปัญหาซึ่งสอดคล้องกับปัญหาของผู้ประกอบการ คือ ปัญหาทางด้านเป้าหมายที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันของหน่วยงานภาครัฐ มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐเห็นว่าเป็นปัญหาหรืออุปสรรคจำนวนร้อยละ 16.4 ส่วนปัญหาที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐเห็นว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคที่น้อยที่สุด คือ ปัญหาทางด้านขั้นตอนและกฎระเบียบของการขอใบอนุญาตนำเข้า-ส่งออก มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐเห็นว่าเป็นปัญหาจำนวนร้อยละ 3.6

จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดนในจังหวัดตาก จะเป็นปัญหาของขั้นตอนพิธีการภาษีศุลกากร และข้อจำกัดในการนำเข้า-ส่งออกของสินค้าบางประเภท ซึ่งปัญหาของขั้นตอนของประเทศคู่ค้าและข้อจำกัดของประเทศไทย เปรียบเสมือนการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่มาตรการทางด้านภาษีนั่นเอง ที่น่าสังเกตคือปัญหาของการค้าที่เกิดจากความไม่สงบบริเวณชายแดนของประเทศเพื่อนบ้าน ผู้ประกอบการจะเห็นว่าผลกระทบน้อยมากต่อการค้าชายแดน แต่ภาครัฐจะให้ความสำคัญกับปัญหาทางด้านนี้มาก ส่วนปัญหาทางด้านศุลกากรจะลดน้อยลงทั้งในแง่ของภาษีอากรขาเข้าที่เปลี่ยนแปลงไป และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางการค้าที่เป็นมาตรฐานทางสากลมากยิ่งขึ้น

4) ปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าในพื้นที่จังหวัดตาก

4.1) ในมุมมองของผู้ประกอบการค้าชายแดน

ปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าที่ไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร หรือไม่ชำระค่าภาษีอากร โดยถูกต้องและถือว่าเป็นการค่านอกระบบในพื้นที่ของจังหวัดตาก จากความเห็นของกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าชายแดน พบว่าปัจจัยหรือสาเหตุหลักเกิดจากปัญหาและอัตราค่าสิ่งของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและเครื่องมือที่ใช้ในการป้องกันและปราบปรามสินค้าที่ลักลอบนำเข้า มีไม่เพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ โดยมีระดับคะแนนเฉลี่ย 2.49 ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยและสาเหตุในอันดับแรก ปัจจัยและสาเหตุอันดับรองลงมา คือ ข้อจำกัดเกี่ยวกับใบอนุญาตหรือใบรับรองในการนำเข้าสินค้าและการลักลอบลิขสิทธิ์ มีระดับคะแนนเฉลี่ย 2.39 ส่วนปัจจัยและสาเหตุอื่นๆ ที่ทำให้เกิดการลักลอบที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดสามอันดับ คือ ปัญหาทางด้านความมั่นคงและการปิดจุด

ผ่านแดน สภาพของภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการลักลอบนำเข้าสินค้าได้ง่าย ทางด้านกฎหมาย หรือนโยบายระหว่างประเทศไม่เอื้ออำนวยความสะดวก/ไม่ชัดเจน โดยมีคะแนนเฉลี่ย 1.43 , 1.53 และ 1.78 ตามลำดับ

4.2) ในมุมมองของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน

สำหรับกลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนจังหวัดตาก เห็นว่าปัจจัยหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดการลักลอบนำเข้าสินค้ามากที่สุดคือ ปัญหาทางด้านการคำนวณภาษีรายได้ของผลประกอบการประจำปีโดยมีระดับคะแนนเฉลี่ยที่ 2.90 ปัจจัยและสาเหตุอันดับรองลงมา คือ อัตราภาษีอากรนำเข้าที่สูงและการประเมินราคาสินค้าที่ใช้เป็นฐานในการคำนวณค่าภาษีอากรสูงเกินราคาตลาด โดยมีระดับคะแนนเฉลี่ย 2.56 และที่กลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐมีความเห็นว่าเป็นปัจจัยหรือสาเหตุที่น้อยที่สุด คือ สภาพของภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการลักลอบนำเข้าสินค้าได้ง่าย ปัญหาทางด้านกฎหมายหรือนโยบายระหว่างประเทศไม่เอื้ออำนวยความสะดวก/ไม่ชัดเจน และปัญหาทางด้านความมั่นคงและการปิดจุดผ่านแดนโดยมีระดับคะแนนเฉลี่ย 1.58, 1.96 และ 2.10 ตามลำดับ

ในส่วนของมูลค่าการค้าที่ไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร ซึ่งเป็นการค้านอกระบบนั้น ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าชายแดน ผู้ประกอบการค้าชายแดนจำนวนร้อยละ 86.9 มีความเห็นว่าจะมีแนวโน้มที่ลดลง ผู้ประกอบการจำนวนร้อยละ 4.6 มีความเห็นว่าจะมีแนวโน้มของการลักลอบจะเท่าเดิม และผู้ประกอบการจำนวนร้อยละ 8.5 มีความเห็นว่าจะมีแนวโน้มของการลักลอบเพิ่มมากขึ้น และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนในจังหวัดตากจะมีความเห็นกับปัญหาทางด้านการคำนวณภาษีรายได้ของผลประกอบการประจำปีโดยมีระดับคะแนนเฉลี่ยที่ 2.90 ปัจจัยและสาเหตุอันดับรองลงมา คือ อัตราภาษีอากรนำเข้าที่สูงและการประเมินราคาสินค้าที่ใช้เป็นฐานในการคำนวณค่าภาษีอากรสูงเกินราคาตลาด โดยมีระดับคะแนนเฉลี่ย 2.56 และที่กลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐมีความเห็นว่าเป็นปัจจัยหรือสาเหตุที่น้อยที่สุด คือ สภาพของภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการลักลอบนำเข้าสินค้าได้ง่าย ปัญหาทางด้านกฎหมายหรือนโยบายระหว่างประเทศไม่เอื้ออำนวยความสะดวก/ไม่ชัดเจน และปัญหาทางด้านความมั่นคงและการปิดจุดผ่านแดนโดยมีระดับคะแนนเฉลี่ย 1.58, 1.96 และ 2.10

5.1.4 มาตรการเข้มงวดทางกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อการค้าชายแดน

จากการที่ภาครัฐใช้มาตรการที่เข้มงวดทางกฎหมาย ในการป้องกันและปราบปรามการลักลอบการนำเข้าสินค้าหรือการค้านอกระบบดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าชายแดนเห็นว่าส่งผลกระทบต่อการค้าชายแดนมากที่สุด คือ ปฏิบัติกีดกันของประเทศไทยคู่ค้าโดยรวม รองลงมา

คือผลกระทบด้านการท่องเที่ยว และผลกระทบทางด้านความมั่นคง ส่วนเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนในจังหวัดตากให้ข้อมูลประเด็นตามลำดับจากคะแนนเฉลี่ยที่ได้รับ ดังนี้คือ ผลกระทบทางด้านความมั่นคง รองลงมาคือปฏิบัติการด้านลบของประเทศคู่ค้า ส่วนผลกระทบที่มีระดับคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือผลกระทบต่อมูลค่าของการค้าโดยรวมของจังหวัดตาก

5.1.5 ความคิดเห็นและการปรับตัวของผู้ประกอบการค้าชายแดน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐในจังหวัดตากอันเนื่องมาจากโครงการหรือนโยบายทางภาครัฐ

จากโครงการหรือนโยบายทางภาครัฐ ที่ใช้เงื่อนไขของความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ของประเทศคู่ค้าในจังหวัดตากเพื่อทำให้เกิดการกระตุ้นทางเศรษฐกิจในภูมิภาค เช่น โครงการการปรับปรุงกระบวนการผ่านแดนเพื่ออำนวยความสะดวกด้านการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยว การศึกษาความเป็นไปได้ในโครงการนิคมอุตสาหกรรม ฯลฯ ส่งผลถึงโครงสร้างของรูปแบบการค้าชายแดนที่จะเปลี่ยนแปลงทั้งในส่วนของ การได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ ปริมาณทางการค้า การลงทุน อุตสาหกรรม การเกษตร ท่องเที่ยวและงานบริการ โดยมีผลการศึกษาที่ได้จากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าชายแดนและเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนในจังหวัดตากดังนี้คือ

1) ในมุมมองของผู้ประกอบการค้าชายแดน

ความคิดเห็นที่ได้รับจากกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าชายแดนในจังหวัดตาก เมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นต่อรูปแบบของการค้าชายแดน พบว่าความพร้อมของผู้ประกอบการในเรื่องของการรับทราบถึงนโยบายหรือโครงการต่างๆ ของภาครัฐ กลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการส่วนมากคือทราบแต่ยังไม่เข้าใจรายละเอียด โดยคิดเป็นร้อยละ 44.5 ของกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการค้าชายแดนในจังหวัดตาก และมีเพียงร้อยละ 13.3 ที่ไม่ทราบข้อมูล และจากการปรับระบบการทำงานของด่านศุลกากรที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อการค้าชายแดนโดยตรง เช่น การนำระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ (EDI) มาใช้ การจัดระดับของผู้นำเข้า - ส่งออก ฯลฯ พบว่าผู้ประกอบการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างไม่ทราบและไม่เข้าใจในเรื่องนี้มีจำนวนร้อยละ 13.3 ส่วนผู้ประกอบการที่เหลือจำนวนร้อยละ 35.9 ทราบและไม่เข้าใจในการปรับระบบดังกล่าว นอกจากนี้ผู้ประกอบการจำนวนร้อยละ 50.8 มีความเห็นว่ารูปแบบการค้าชายแดนจังหวัดตากจะเปลี่ยนรูปแบบไปมากที่สุด แต่ผู้ประกอบการอีกจำนวนร้อยละ 22.7 เห็นว่าน่าจะเปลี่ยนแปลงมาก ส่วนผู้ประกอบการที่เห็นว่าจะเปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อย และเห็นว่าไม่เปลี่ยนแปลงเลย มีจำนวนร้อยละ 21.1 และ 5.5 ในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการค้าชายแดนในจังหวัดตากให้เป็นมาตรฐานสากล จะต้องใช้เวลามากกว่า 3 ปีขึ้นไป แต่ผู้ประกอบการจำนวน

ร้อยละ 27.3 เห็นว่าจะใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงภายใน 2-3 ปี เท่านั้น และมีผู้ประกอบการเป็นส่วนน้อยประมาณร้อยละ 5.5

2) ในมุมมองของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน

การศึกษาถึงแนวโน้มที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ของรูปแบบการค้าชายแดนอันเนื่องมาจากนโยบายหรือโครงการของภาครัฐอื่นๆ รวมทั้งในเรื่องของมาตรการทางศุลกากรที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของระบบพิธีการศุลกากร ในพื้นที่จังหวัดตากของกลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนในจังหวัดตาก พบว่าเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวนส่วนมากจะทราบแต่ยังไม่เข้าใจในรายละเอียด โดยมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีความเห็นจำนวนร้อยละ 42.6 และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ทราบและเข้าใจในรายละเอียดโดยการติดตามจากข่าวสารจำนวนร้อยละ 29.6 ทราบและเข้าใจในรายละเอียดเนื่องจากมีส่วนร่วมในโครงการจำนวนร้อยละ 13.0 และมีเพียงร้อยละ 14.8 ที่ไม่ทราบข้อมูล แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางการค้าของจังหวัดตาก อันเนื่องมาจากนโยบายหรือโครงการทางภาครัฐต่าง ๆ จากความเห็นของกลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐ มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐจำนวนร้อยละ 37.4 ที่เห็นว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด เจ้าหน้าที่ภาครัฐจำนวนร้อยละ 28.7 ที่เห็นว่าจะเปลี่ยนแปลงมากและในส่วนเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่คิดว่าจะเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยมีจำนวนร้อยละ 26

ในเรื่องของความพร้อมในการปรับตัวเพื่อยกระดับการค้าขึ้น กลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐจำนวนร้อยละ 16.5 เห็นว่ายังต้องใช้เวลาในการปรับตัวอีกประมาณ 2-3 ปี เจ้าหน้าที่ภาครัฐจำนวนร้อยละ 57.4 เห็นว่าต้องใช้เวลามากกว่า 3 ปีขึ้นไป สำหรับความพร้อมของเจ้าหน้าที่ภาครัฐต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าดังกล่าวพบว่า มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นถึงจำนวนร้อยละ 80.0 เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรทางภาครัฐ มีความรู้ความสามารถเพียงพอแล้วแต่ยังขาดในเรื่องของอัตรากำลังเท่านั้น ส่วนเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เห็นว่าบุคลากรภาครัฐมีความรู้ ความสามารถ และอัตรากำลังที่เพียงพอแล้วมีจำนวนร้อยละ 10.4

นอกจากนี้จากผลการศึกษาสามารถสรุปปัญหาและอุปสรรคที่มีการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างที่ส่งผลต่อการค้าชายแดนจังหวัดตากคือ ความไม่สะดวกด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน โดยเฉพาะเส้นทางคมนาคมขนส่งสินค้าระหว่างประเทศที่คับแคบ บางเส้นทางมีสภาพเป็นดินลูกรัง การขนส่งสินค้าจึงไม่สะดวกและใช้ระยะเวลาขนส่งที่นาน รวมทั้งการขนส่งผ่านประเทศคู่ค้าในบางพื้นที่ต้องเสียค่าผ่านทางหลายด่าน ทำให้มีภาระต้นทุนค่าขนส่งค่อนข้างสูง ความไม่สงบทางการเมืองในประเทศคู่ค้า โดยเฉพาะในประเทศพม่าที่มีกลุ่มทางการเมืองหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีความขัดแย้งและการสู้รบระหว่างกัน ทำให้ต้องมีการปิดด่านชายแดนไทย - พม่า เป็นระยะๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าชายแดน และกฎระเบียบของประเทศคู่ค้าไม่เอื้ออำนวยต่อการค้า

เนื่องจากประเทศคู่ค้ายังมีปัญหาด้านเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ระดับเงินสำรองระหว่างประเทศอยู่ระดับต่ำ

5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการที่จะทำให้การค้าชายแดนประสบความสำเร็จ

5.2.1 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาในระยะสั้น

1) ควรมีการปรับปรุงการใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการค้าชายแดนให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการค้าชายแดนที่เป็นอยู่ปัจจุบันขณะที่รูปแบบการค้าได้พัฒนาและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้บางครั้งกฎระเบียบกลายเป็นอุปสรรคทางการค้า เช่น พิธีปฏิบัตินำเข้าและส่งออกมีขั้นตอนยุ่งยาก ทั้งที่เกิดจากเจ้าหน้าที่และกฎระเบียบส่งผลให้เกิดช่องทางการแสวงหาผลประโยชน์ได้ง่ายขึ้น ผู้ประกอบการได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรทบทวนกฎระเบียบด้านศุลกากร และลดขั้นตอนการรายงานในส่วนที่เกี่ยวกับการนำเงินเข้าออกเพื่อการชำระค่าสินค้าให้มีขั้นตอนลดลง เพื่อความสะดวกรวดเร็วและลดการแสวงหาผลประโยชน์

2) รัฐบาลไทยควรมีการประสานงานเพื่อชี้แจงรายละเอียดและข้อมูลการค้าชายแดนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ได้รับทราบและเข้าใจ เพื่อมิให้เกิดการดำเนินการที่ซ้ำซ้อนกันหรือดำเนินการใดๆ อันจะเป็นอุปสรรคต่อการค้า

5.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาระยะยาว

1) เพื่อให้การค้าชายแดนมีการค้าขายและพัฒนาอย่างยั่งยืนรัฐบาลไทยควรเสริมสร้างความสัมพันธ์กับรัฐบาลพม่าและกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ ทั้งในระดับรัฐบาลและระดับท้องถิ่น เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งระหว่างสองประเทศอันเป็นเหตุให้มีการปิดพรมแดนดังเช่นในอดีตที่ผ่านมาซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าชายแดน

2) ภาครัฐควรมีการกำหนดแผนพัฒนาด้านการค้า มีการศึกษาวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ความได้เปรียบ-เสียเปรียบอย่างละเอียด เพื่อกำหนดเป้าหมายทางการตลาดในเชิงรุกและยุทธศาสตร์การค้าให้เป็นรูปธรรมและเป็นไปอย่างมีระบบ นอกจากนี้ภาครัฐควรเปิดเผย นโยบาย และยุทธศาสตร์การค้าชายแดนให้ภาคเอกชนได้ร่วมรับทราบอย่างชัดเจนและโปร่งใสเพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันอย่างจริง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในส่วนที่เกี่ยวกับการชำระเงินมีแนวโน้มในการพัฒนาโดยต้องอาศัยความร่วมมือในการพัฒนาการชำระเงินให้ไปในทิศทางเดียวกันระหว่าง 2 ประเทศ และ/หรือ

ร่วมกับกลุ่มประเทศทั้งหมดในเหลื่อมเศรษฐกิจต่าง ๆ ในเวลาเดียวกันก็สามารถพัฒนานโยบายภายในประเทศ ดังนั้นข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายจึงสามารถจำแนกได้เป็น 2 ส่วนบุคคล

1. นโยบายต่างประเทศ

1.1 สนับสนุนให้ธนาคารพาณิชย์ไทยและธนาคารพาณิชย์พม่ามีการเปิดบัญชี Non Resident Account ทั้งเงินบาทและเงินจัตวี่ซึ่งกันและกัน

1.2 ส่งเสริมให้มีความร่วมมือและการเจรจาในระดับรัฐบาลของรัฐบาลทั้ง 2 ประเทศ และ/หรือ รวมทั้งกลุ่มประเทศทั้งหมดในเหลื่อม

1.3 สนับสนุนให้ธนาคารพาณิชย์ไทยจัดตั้งสาขาในประเทศพม่าโดยเฉพาะในบริเวณฝั่งชายแดนของพม่า ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกในการโอนเงินสกุลบาทโดยไม่ต้องผ่านสกุลดอลลาร์ สรอ.

1.4 ส่งเสริมและสนับสนุนในการพัฒนาระบบธนาคารพาณิชย์ของพม่าให้ได้มาตรฐานสากลและช่วยเหลือด้านวิชาการ เพื่อยกระดับแนวคิดเชิงนโยบาย การดำเนินงานและพัฒนาศักยภาพธนาคารพาณิชย์ของพม่าได้ทัดเทียมกับของไทย

2. นโยบายในประเทศ

2.1 ธนาคารแห่งประเทศไทยควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับระเบียบการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินตรา ในส่วนที่เกี่ยวกับการนำเงินบาทและเงินตราต่างประเทศเข้าออกผ่านพรมแดนไทยเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนของหน่วยงานราชการ ผู้ประกอบการชายแดนและธนาคารพาณิชย์ได้ทราบและเข้าใจตรงกัน

2.2 จัดให้มีการสัมมนาร่วมกันระหว่างธนาคารแห่งประเทศไทย กรมศุลกากร กรมสรรพากร และผู้ประกอบการค้าชายแดน เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้าใจในกลไกของการค้าและการชำระเงินในพื้นที่ชายแดนให้มากขึ้น

2.3 ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทยควรเข้ามามีบทบาทในการให้สินเชื่อคอกเบี้ยต่ำแก่ผู้ประกอบการรายย่อยในเขตพื้นที่ชายแดน เพื่อสนับสนุนการค้าตามแนวชายแดนให้มากขึ้น

3. การพัฒนาความร่วมมือด้านการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน

3.1 ด้านพิธีการศุลกากร รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรหามาตรการแนวทางพัฒนาร่วมกันด้านการลดขั้นตอนพิธีการด้านเอกสารและการตรวจสอบ โดยใช้วิธีการตรวจสอบครั้งเดียวจากต้นทางและสามารถผ่านพิธีการได้ในจุดต่างๆ กระทั่งถึงปลายทาง

3.2 ความร่วมมือด้านการขนส่งระหว่างประเทศกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและกลุ่มประเทศในเหลื่อมเศรษฐกิจต่างๆ ด้วยการ ใช้วิธีการขนส่งทางรถยนต์ครั้งเดียวจนถึง

ปลายทางโดยไม่มี การเปลี่ยนถ่ายรถขนส่ง ซึ่งจะช่วยลดต้นทุนและระยะเวลาการเดินทาง โดยมี แนวทางการพัฒนาความร่วมมือทางการค้าชายแดนจังหวัดตากดังนี้

- 1) ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับพม่าให้มีความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น โดยจัดประชุมคณะกรรมการร่วมทางการค้าไทย-พม่า และให้มีการแลกเปลี่ยนการเยือนระดับรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างสัมพันธ์อันดีในทุกระดับและแก้ไข ปัญหาการค้าระหว่างไทยกับพม่าอย่างจริงจัง ในขณะที่เดียวกันควรสนับสนุนงบประมาณแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระดับจังหวัด/พื้นที่ เนื่องจากการพัฒนาการค้ากับพม่า ขึ้นอยู่กับได้หลัก ความสัมพันธ์มากกว่าหลักสถิติ
- 2) สร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงระหว่างประเทศในระยะยาวบนพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันขจัดความหวาดระแวงและทัศนคติในแง่ลบด้านต่าง ของประชาชนทั้งสองฝ่าย
- 3) จัดตั้งศูนย์ข้อมูลทางการค้า เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำ เผยแพร่ ข้อมูลข่าวสาร กฎระเบียบและมาตรการต่างๆ ทางการค้า พร้อมทั้งศักยภาพทางเศรษฐกิจและสู่ทางการนำเข้า- ส่งออกสินค้าต่างๆ ให้นักธุรกิจได้ทราบเพื่อเป็นการขยายมูลค่าทางการค้า
- 4) หาแนวทางการค้าระหว่างประเทศในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อขจัดปัญหาและอุปสรรคทางการค้า การลงทุน ที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น การใช้ระบบการค้า Account Balance Trade ที่มีภาครัฐของทั้งสองประเทศเข้าร่วมมือกันดำเนินการภายใต้ผลประโยชน์ระหว่างประเทศเป็นหลักใหญ่
- 5) ส่งเสริมความร่วมมือภาคเอกชนของทั้งสองฝ่าย เพื่อนำไปสู่การรวมลงทุนทางธุรกิจการค้าให้มากขึ้น
- 6) ส่งเสริมและนำให้ผู้ประกอบการที่อยู่นอกระบบ เข้ามาอยู่ในระบบพิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมาย
- 7) ลดขั้นตอนการปฏิบัติพิธีการศุลกากรจากเดิมที่ต้องผ่านพิธีการหลายขั้นตอน เช่น ลงทะเบียนใบขนส่งสินค้า ประเมินอากร บันทึกข้อมูล ชำระภาษีอากร ส่งการตรวจ ตรวจปล่อย เป็นต้น ให้เสร็จสิ้น ณ จุดเดียว (ONE STOP SERVICE) คือ ขั้นตอนพิธีการและตรวจปล่อยสินค้าเท่านั้น
- 8) ควรมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับส่วนกลางให้มากขึ้น เพื่อหน่วยงานพื้นที่แต่ละหน่วยสามารถดำเนินงานได้ในทิศทางเดียวกัน ทำให้เสริมสร้างการค้าให้เกิดความคล่องตัวและไม่เกิดผลกระทบต่อภาพรวมของท้องถิ่น

9) ภาครัฐควรมีการกำหนดแผนพัฒนาที่มีการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน ความได้เปรียบอย่างละเอียด เพื่อกำหนดเป้าหมายทางการตลาดเชิงรุกและยุทธศาสตร์การค้าให้เป็นรูปธรรมและเป็นไปอย่างมีระบบ

10) ส่งเสริมให้มีความร่วมมือและเจรจาในระดับรัฐบาลทั้ง 2 ประเทศ เพื่อหารือเกี่ยวกับการขจัดปัญหาในเรื่องการค้าการชำระเงินระหว่างประเทศ รวมทั้งการผลักดันโครงการภายใต้กรอบทวิภาคีของ ACMECS ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะโครงการ Sister City แม่สอด-เมียวดี เพื่อให้การพัฒนาการค้าประสบความสำเร็จ

11) ควรแบ่งแยกกฎหมายระเบียบด้านการค้าชายแดน และการค้าระหว่างประเทศอย่างชัดเจนเนื่องจากการชายแดนมีปัจจัยข้อจำกัดหลายด้าน ที่ไม่สามารถใช้กฎระเบียบตามมาตรฐานสากล โดยเฉพาะการค้าชายแดนกับสหภาพพม่า ซึ่งมีชนกลุ่มน้อยตลอดแนวชายแดนจะเป็นอิสระกับรัฐบาล

5.3 ข้อจำกัดของการศึกษาวิจัยและข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการค้านอกระบบของผู้วิจัยนี้ จะใช้การศึกษาที่มีตัวชี้วัดแบบใช้การสืบค้นทางตรง(Direct Approach) โดยการใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ส่วนตัวอย่างแบบเจาะลึก ซึ่งเป็นวิธีการสำรวจโดยตรงจากผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวและการเข้าไปอยู่ในพื้นที่การศึกษา เพื่อให้ได้รายละเอียดและโครงสร้างของข้อมูลที่ชัดเจน แต่การศึกษาในลักษณะนี้จะมีข้อจำกัดในการให้ความร่วมมือของกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งเวลาและกำลังคนที่ใช้ในการศึกษาในลักษณะนี้ อาจจะใช้วิธีการวัดแบบการสืบค้นทางอ้อม (Indirect Approach) ที่เป็นการวัดที่จะให้ผลในภาพรวมควบคู่ไปด้วยโดยการใช้ตัวชี้วัดมาทำการเปรียบเทียบ เช่น ปริมาณเงินในตลาด(เนื่องจากการค้านอกระบบจะนิยมใช้เงินสด) การใช้ตัวเลขของการใช้พลังงานเปรียบเทียบกับ การขยายตัวทางเศรษฐกิจ(ถ้าตัวเลขผูกพันกันอาจจะแสดงว่ามีการค้านอกระบบเกิดขึ้นได้มากหรือน้อย) หรือการวัดหลายมิติโดยการสร้างแบบจำลองโดยใช้ตัวแปรที่เป็นสาเหตุและดัชนีชี้วัดหลายตัว ฯลฯ และผู้ที่ทำการศึกษาคงจะให้ความสำคัญกับเครือข่ายของความสัมพันธ์ในเชิงพฤติกรรมของความสัมพันธ์ในลักษณะต่างตอบแทน การมีผลประโยชน์ร่วมกันและความเข้าใจซึ่งกันและกันของกลุ่ม